Banknoty

Kategorie: Przedmioty

Wiosną 1940 r. na polecenie niemieckich władz okupacyjnych wprowadzono w łódzkim getcie odrębne środki płatnicze (vide Getto-Geld), nazywane również rumkami (vide) bądź kwitami markowymi.

8 maja 1940 r. Prze?o?ony Starsze?stwa ?ydów (vide) przedstawił nadburmistrzowi Litzmannstadt (vide) Karlowi Marderowi projekt banknotów autorstwa Izaaka Gutmana (vide), kierownika Wydziału Budowlanego. Pierwszy projekt, który nie uzyskał akceptacji Mordechaja Chaima Rumkowskiego, miał przygotować artysta Icchak Brauner (vide). Władze miasta przekazały następnie projekt wraz z uzasadnieniem konieczności wprowadzenia nowego środka płatniczego do Banku Rzeszy, ten zaś zaakceptował pomysł w czerwcu 1940 r.

Równolegle administracja getta starała się ustalić szczegóły techniczne produkcji banknotów. Druk zlecono zakładowi Zygmunta Manitiusa mieszczącemu się w Łodzi przy ul. Żeromskiego 87. Szacowany nakład miał wynosić ponad 8200 tys. mk, jednak w produkcji trwającej od 5 czerwca do 16 lipca 1940 r. okazało się, że po uwzględnieniu destruktów wyniósł 7348 tys. mk.

Decyzja o wprowadzeniu do obiegu nowego pieniądza została ogłoszona w getcie w formie Obwieszczenia nr 70 z 24 czerwca 1940. Przełożony Starszeństwa Żydów pod groźbą surowej kary nakazywał w terminie do 8 lipca 1940 r. obowiązkową wymianę wszystkich posiadanych środków płatniczych. Miała być ona przeprowadzona przez Bank Emisyjny, powołany w tym celu 26 czerwca 1940 r., w jego siedzibie przy ul. Marynarskiej 71 oraz filii przy Limanowskiego 56.

Banknoty o nominałach 50 fen., 1 mk, 2 mk, 5 mk, 10 mk, 20 mk i 50 mk były drukowane w kilku numerowanych seriach co najmniej do 1943 r. w technice offsetowej. Użyty do produkcji papier został wyprodukowany z masy celulozowej z włóknami bawełnianymi.

Banknoty z pierwszej emisji zawierały znak wodny w kształcie siatki z przeplatających się falistych taśm, późniejsze nakłady były go pozbawione. By zapobiec fałszowaniu pieniądza, na banknoty zostały ponadto naniesione znaki zabezpieczające w postaci kropek umieszczonych w określonych miejscach. Dokładny wykaz znaków został przekazany Rumkowskiemu przez kierownika Zarządu Getta (vide) 21 czerwca 1940 r. Nie zapobiegło to jednak fałszerstwu (vide Fa?szowanie pieni?dzy w getcie). Wykryto je przypadkiem w maju 1941 r., gdy w Kasie Głównej (vide) odnaleziono dwa banknoty o takiej samej numeracji. Sprawcą okazał się zdolny cynkograf Moszek Szymon Rauchwerger. Zdołał on od jesieni 1940 r. wypuścić w obieg 5 tys. dwumarkowych banknotów wykonanych na matrycy, która obecnie znajduje się w zbiorach Yad Vashem. Wszystkie banknoty o nominale 2 mk zostały w ycofane, o czym informował Przełożony Starszeństwa Żydów w obwieszczeniu nr 280 z 14 czerwca 1941 r.

Stopniowo banknoty zużywały się i ulegały destrukcji, tym samym w obiegu brakowało pieniądza, co skłoniło władze administracji getta do wprowadzenia bilonu o nominale 5, 10 i 20 mk (vide Monety). Niedobory pieniądza w obiegu powodowały także opóźnienia w przekazywaniu przez Kasę Główną środków na wypłaty pensji. Jednym z rozwiązań było kilkukrotne dodrukowywanie banknotów, m.in. w listopadzie 1943 r.

Kompletne serie banknotów w ozdobnej oprawie wraz z dedykacją i podpisem Rumkowskiego wręczano zasłużonym pracownikom administracji getta. W 1944 r. planowano wydanie 100 takich zestawów.

Adam Sitarek

Źródła

APŁ, 221/29609, k. 606-613; ibid., 278/2467.

Encyklopedia, s. 141-142; Kronika, t. 1, s. 239-240, 26.07.1941; ibid., t. 3, s. 265, 7.06.1943; ibid., s. 588, 11.11.1943; ibid., t. 4, s. 14, 6.01.1944.

J. Sarosiek, Banknoty getta łódzkiego 1940-1944, Białystok, 2012, s.

14-18, 44-50.

Tagi

administracja żydowska gospodarka grabież mienia życie codzienne

Data aktualizacji: 10-11-2026

Data dodania: 03-09-2025